

HORVÁTORSZÁG REGIONÁLIS EGYENLŐTLENSÉGEINEK VIZSGÁLATA

Czakó-Vasic Tihana, PhD hallgató RGDI – Széchenyi István Egyetem, Győr

Prof. Dr. Dusek Tamás, egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem, Győr

BEVEZETÉS – MIÉRT HORVÁTORSZÁG?

- Tengerpart–belső részek éles kettőssége
- EU-csatlakozás (2013) utáni gyors gazdasági változások
- Fővárosi dominancia (Zagreb mint kiemelt centrum)
- Jelentős belső vándorlás → kiváló terep regionális modellezésre

HORVÁTORSZÁG KÖZIGAZGATÁSI TÉRSZERKEZETE – MIÉRT FONTOS A KUTATÁS SZEMPONTJÁBÓL?

- ▶ • 21 megye – horvátul: županija
- ▶ • Átlagos méret: kisebb, mint egy magyar megye → részletesebb felosztás
- ▶ • De nagyobb, mint a magyar járás → elemzésre jól használható köztes szint
- ▶ • Markáns tengerpart–belső térség különbség
- ▶ • Települési szint + agglomerációk szintén jelentősek
- ▶ • Területileg széttagolt ország: hosszú partvidék + szigetek + keskeny alak

A KUTATÁS FŐ KÉRDÉSEI

- ▶ 1. Hogyan alakulnak a belföldi migrációs áramlások?
  - ▶ 2. Mit magyaráz meg a gravitációs modell a megyék közötti mozgásokból?
  - ▶ 3. Milyen térségtípusok különíthetők el a horvát megyékben?
  - ▶ 4. Melyek a tartós egyenlőtlenségek a 2013–2023 közötti időszakban?
-
- A decorative graphic consisting of several parallel white lines of varying lengths, slanted diagonally upwards from left to right, located in the bottom right corner of the slide.

I. ELEMZÉS

- ▶ **Cél:**
- ▶ A tanulmány célja Horvátország regionális egyenlőtlenségeinek vizsgálata a belföldi migráció fókuszával, a gravitációs modell elsődleges elemzési keretként való alkalmazásával.
- ▶ **Kutatási kérdés:**
- ▶ Hogyan befolyásolják a belföldi migrációs mintázatok a regionális egyenlőtlenségeket Horvátországban, és miként alkalmazható a gravitációs modell ezeknek az összefüggéseknek a feltárására?
- ▶ Melyik horvát megye (NUTS 3 szint) mutatja a legjelentősebb eltérést a tényleges migrációs adatok és a gravitációs modell által várható értékek között?

GRAVITÁCIÓS MODELL

- A gravitációs elmélet két vagy több pont között területi interakciót a fizikában ismert gravitációs törvényben megismert összefüggésekhez hasonlóan vizsgálja.
- Jelentős különbség van a társadalomtudományokban alkalmazott gravitációs modell és a fizikai gravitációs törvény között.
- „A gravitációs modellt nem a gravitációs törvény alapozza meg, hanem a térbeli jelenségek oldaláról megfogalmazva az a cáfolhatatlan statisztikai jellegű tapasztalatra vonatkozó alapállítás, miszerint a térbeli jelenségek kölcsönösen hatással vannak egymásra, az egymáshoz közelebbi jelenségek nagyobb, a távolabbi jelenségek kisebb hatással” (Dusek 2003, 45. o.)
- A területi kölcsönhatások vizsgálatának klasszikus eszköze.
- Lényege, hogy bármely két földrajzi egység között meghatározható az interakció (vonzás) erőssége, ha ismerjük a két egység távolságát, illetve tömegét.
- Lineáris regressziós becslés

GRAVITÁCIÓS MODELL - ADATOK

- ▶ A modell akkor adja a legpontosabb becslést, ha rendelkezésre állnak az áramlási adatok.

Példák a lehetséges áramlási adatokra	
Examples of potential flow data	
Alany	Áramlás
Emberek	Migráció Ingázás (munka, iskola) Turizmus Vásárlás, szórakozás
Áruk	Régióközi kereskedelem Szállítási teljesítmény
Információ	Telefonhívások

Az áramlási adatok, a kiinduló és a végpontok, valamint a köztük lévő távolság

A gravitációs modell kalibrálása regresszióval, jelölések és egyenletek

Calibration of gravity model with regression: notations and equations

Megnevezés	Jelölés, egyenlet
Általános modell	$\hat{y}_{ij} = k \times \frac{P_i^a P_j^b}{d_{ij}^c}$
Linearizált általános modell	$\log_{10} y_{ij} = \log_{10} k + a \times \log_{10} P_i + b \times \log_{10} P_j - c \times \log_{10} d_{ij}$
Az i-edik és j-edik területegység közötti áramlás nagysága	y_{ij}
Az i-edik területegység tömege	P_i
A j-edik területegység tömege	P_j
Az i-edik és a j-edik területegység közötti távolság	d_{ij}
Konstans	k
A tömeghez és a távolsághoz tartozó kitevők	a, b, c
A területegységek száma	n
A területegységek közötti kapcsolatok száma	$n*(n-1)$

REGRESSZIÓSZÁMÍTÁS

- ▶ - áramlás, két tömeg és távolság logaritmizálása
- ▶ - lineáris regressziószámítás

$$\log_{10} y_{ij} = \log_{10} k + a \times \log_{10} P_i + b \times \log_{10} P_j - c \times \log_{10} d_{ij}$$

ADATOK

- ▶ Horvát megyék közötti migrációra vonatkozó adatok – Državni Zavod za Statistiku
- ▶ Összesen 10 év, a 2013-tól 2023-ig terjedő időszak adatai
- ▶ 2013-as adatok részletesebb elemzése
- ▶ Területi egységek: megyék
- ▶ A közöttük lévő távolság: megyeszékhelyek közötti (Google maps)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
	Velika Mlaka	Krapina	Sisak	Karlovac	Varazdin	Koprivnica	Bjelovar	Rijeka	Gospic	Virovitica	Pozega	Slavonski Brod	Zadar	Osijek	Sibenik	Vukovar	Split	Pazin	Dubrovnik	Cakovec	Zagreb
1. Velika Mlaka		65	50	56	87	104	87	168	203	150	180	194	289	286	343	294	411	217	608	106	13
2. Krapina	65		108	94	50	95	110	206	241	173	236	250	327	342	365	350	433	255	792	67	57
3. Sisak	50	108		100	143	124	86	212	246	114	136	153	333	243	387	256	395	260	646	161	60
4. Karlovac	56	94	100		137	169	133	113	152	202	223	240	238	333	292	344	339	167	551	154	53
5. Varazdin	87	50	143	137		137	107	249	283	113	233	250	368	341	425	353	491	298	683	16	88
6. Koprivnica	104	95	124	169	137		40	277	297	63	153	230	402	187	457	220	230	312	715	54	120
7. Bjelovar	87	110	86	133	107	40		241	281	65	122	169	366	261	420	272	489	295	680	90	84
8. Rijeka	168	206	212	113	249	277	241		157	314	335	352	293	439	347	456	361	54	603	261	160
9. Gospic	203	241	246	152	283	297	281	157		343	373	387	99	479	153	487	222	206	419	302	202
10. Virovitica	150	173	114	202	113	63	65	314	343		91	127	434	123	490	158	522	358	748	115	152
11. Pozega	180	236	136	223	233	153	122	335	373	91		52	456	100	512	155	582	393	472	205	174
12. Slavonski Brod	194	250	153	240	250	230	169	352	387	127	52		472	93	526	105	579	402	447	267	190
13. Zadar	289	327	333	238	368	402	366	293	99	434	456	472		564	90	576	157	280	347	386	285
14. Osijek	286	342	243	333	341	187	261	439	479	123	100	93	564		618	37	688	494	535	359	283
15. Sibenik	343	365	387	292	425	457	420	347	153	490	512	526	90	618		632	69	396	277	440	339
16. Vukovar	294	350	256	344	353	220	272	456	487	158	155	105	576	37	632		696	503	515	370	294
17. Split	411	433	395	339	491	230	489	361	222	522	582	579	157	688	69	696		466	218	508	394
18. Pazin	217	255	260	167	298	312	295	54	206	358	393	402	280	494	396	503	466		662	322	217
19. Dubrovnik	608	792	646	551	683	715	680	603	419	748	472	447	347	535	277	515	218	662		699	600
20. Cakovec	106	67	161	154	16	54	90	261	302	115	205	267	386	359	440	370	508	322	699		103
21. Zagreb	13	57	60	53	88	120	84	160	202	152	174	190	285	283	339	294	394	217	600	103	

EREDMÉNYEK

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,741 ^a	,549	,546	,4199589

a. Predictors: (Constant), tav, honnan, hova

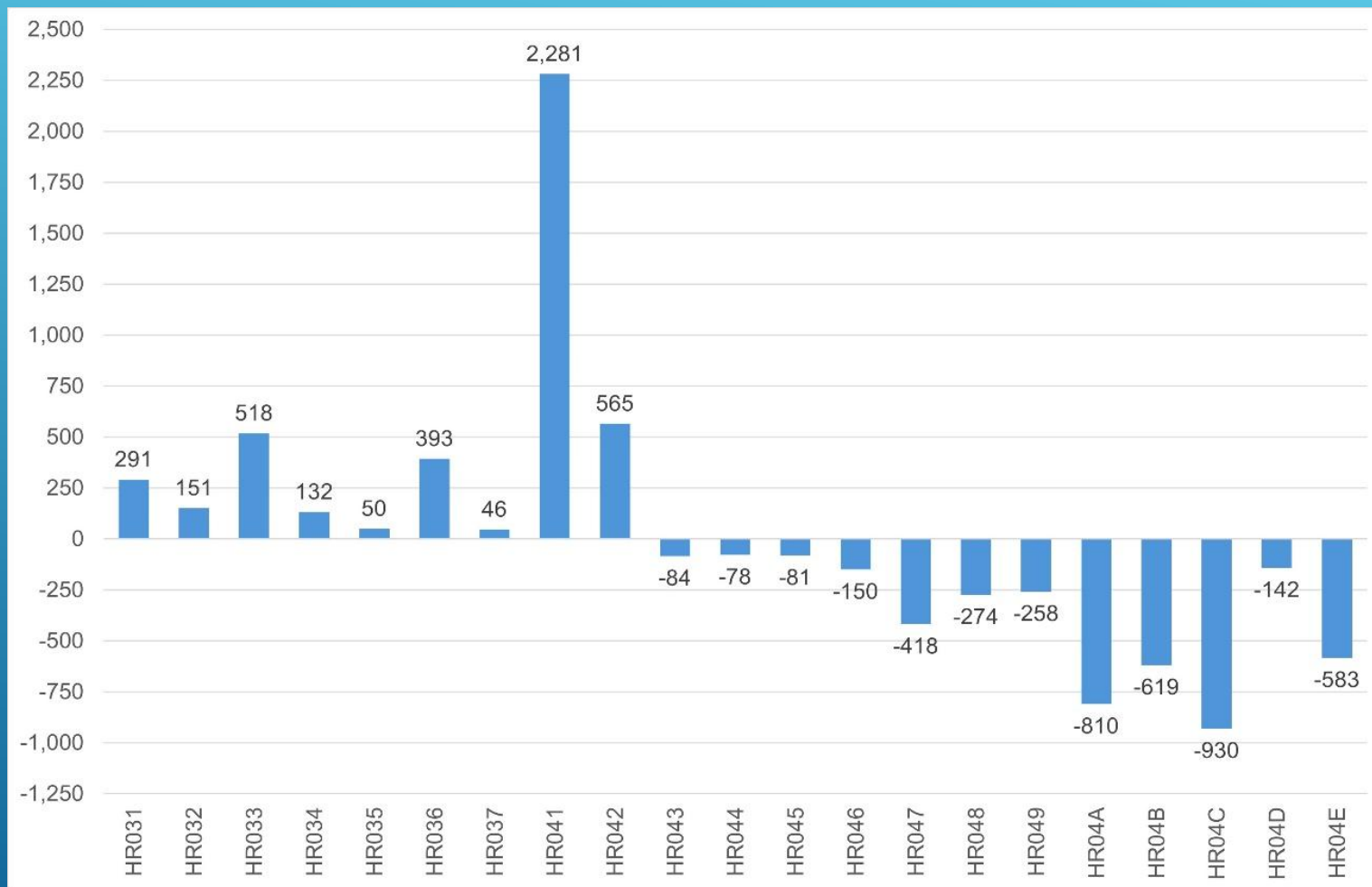
LEGNAGYOBB MODELL-VALÓSÁG ELTÉRÉS (ALULBECSLÉS)

Honnan (megye)	Hová (megye)	Valós	Becsült	Eltérés
Zágráb város	Zágráb megye	2568	1132	-1436
Zágráb megye	Zágráb város	2318	1561	-757
Split-Dalmácia	Zágráb város	931	367	-564
Vukovár-Szerém	Zágráb város	495	111	-384
Zágráb város	Split-Dalmácia	665	301	-364

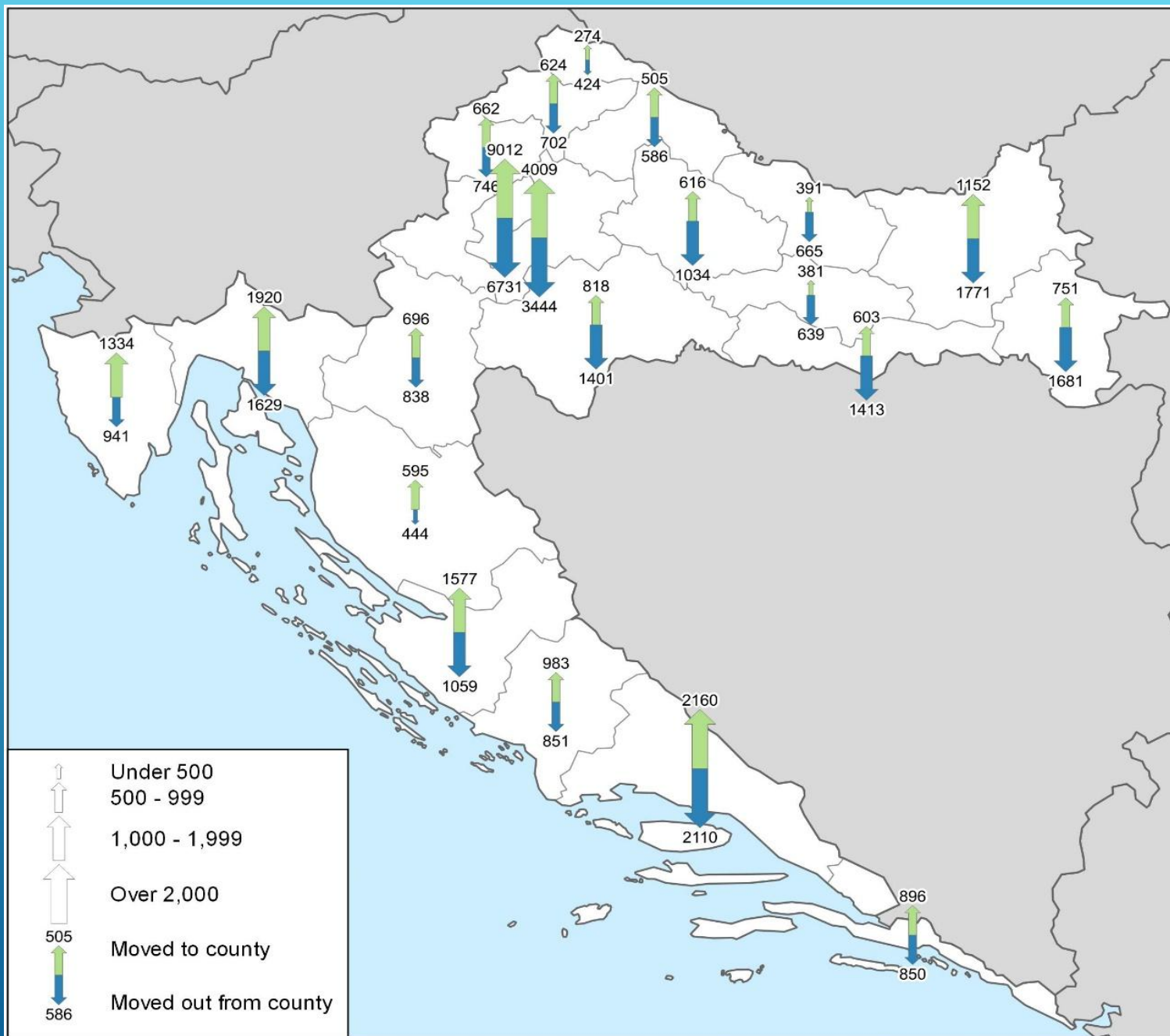
LEGNAGYOBB MODELL–VALÓSÁG ELTÉRÉS (TÚLBECSLÉS)

Honnan (megye)	Hova (megye)	Valós	Becsült	Eltérés
Isztria	Zágráb város	263	501	+238
Isztria	Primorsko-goranska	163	287	+124
Várasd	Zágráb város	206	330	+124
Muraköz	Zágráb város	99	208	+109
Isztria	Split-Dalmácia	60	163	+103

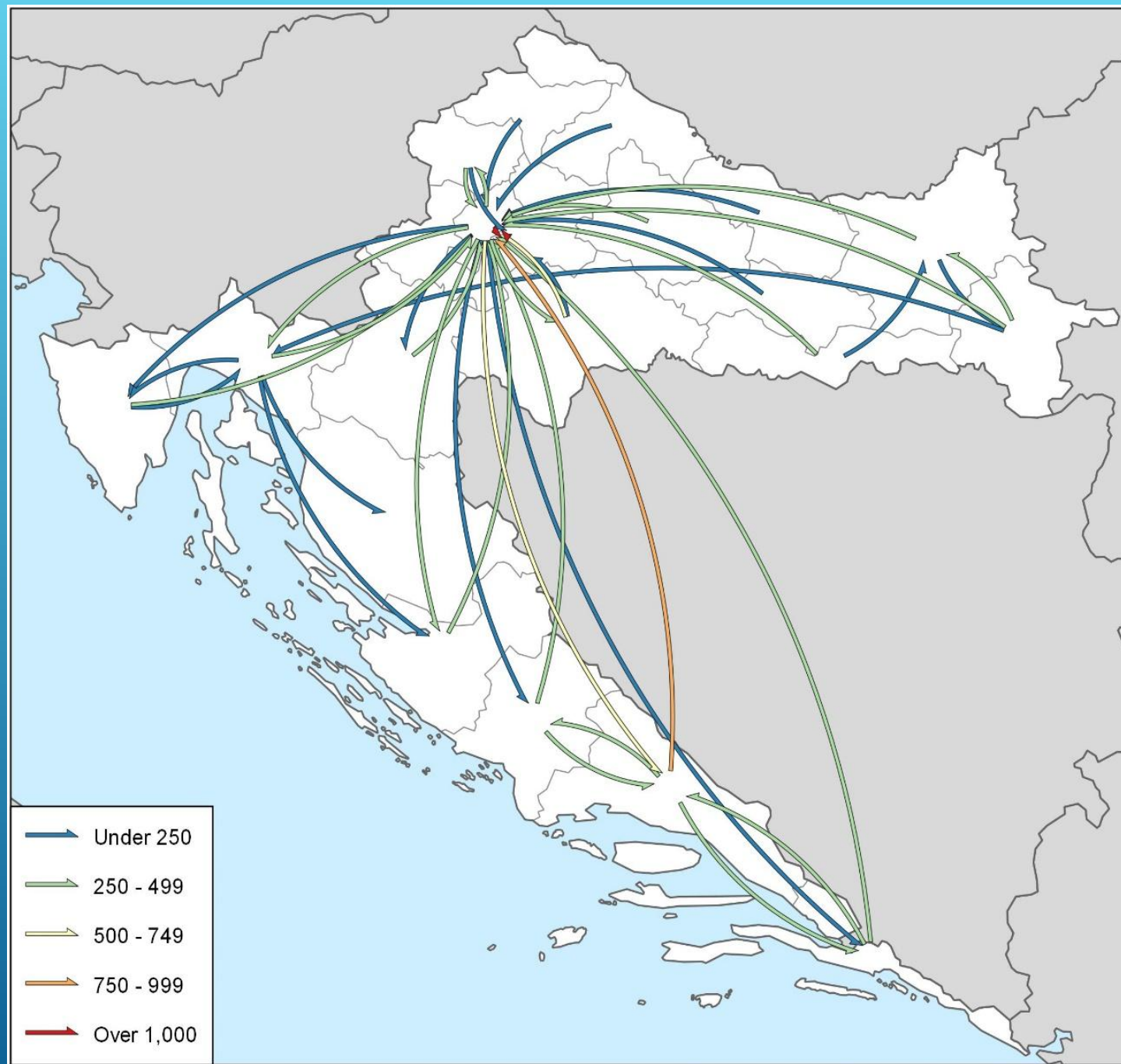
VÁNDORLÁSI EGYENLEG 2013

Megye	NUTSID
Zagrebačka	HR041
Krapinsko-zagorska	HR043
Sisačko-moslavačka	HR04E
Karlovačka	HR04D
Varaždinska	HR044
Koprivničko-križevačka	HR045
Bjelovarsko-bilogorska	HR047
Primorsko-goranska	HR031
Ličko-senjska	HR032
Virovitičko-podravska	HR048
Požeško-slavonska	HR049
Brodsko-posavska	HR04A
Zadarska	HR033
Osječko-baranjska	HR04B
Šibensko-kninska	HR034
Vukovarsko-srijemska	HR04C
Splitsko-dalmatinska	HR035
Istarska	HR036
Dubrovačko-neretvanska	HR037
Međimurska	HR046
Grad Zagreb	HR041

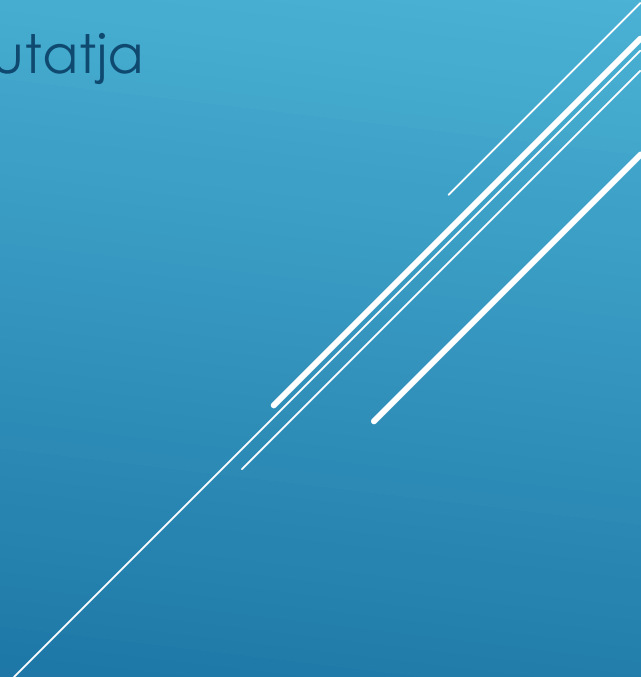

A TÁVOLSÁG DEFINÍCIÓJÁNAK HATÁSA A GRAVITÁCIÓS MODELL BECSLÉSEIRE – HORVÁTORSZÁG ESETÉBEN

- A gravitációs modellben a távolság kulcsparaméter: nagyobb távolság → kisebb vándorlási intenzitás.
- A távolságot a megyei székhelyek közti közúti útvonalak alapján számoltuk.
- Horvátország térszerkezete miatt ez sok esetben hosszabb útvonalat eredményez, mivel a legrövidebb út több relációnál Bosznián keresztül vezetne.
- Emiatt bizonyos relációkban a modell alulbecsülheti a költözési áramlásokat, különösen a kelet–dél irányban (pl. Osijek → Split).

II. KLASZTERELEMZÉS (2013–2023)

- 2013 és 2023 adatai együttesen szerepelnek
  - Nem csak a fejlettségi szintet, hanem a változás irányát is mutatja
-
- Several white lines of varying lengths and slopes are positioned in the bottom right corner of the slide, creating a modern, abstract graphic element.

II. KLASZTERELEMZÉS

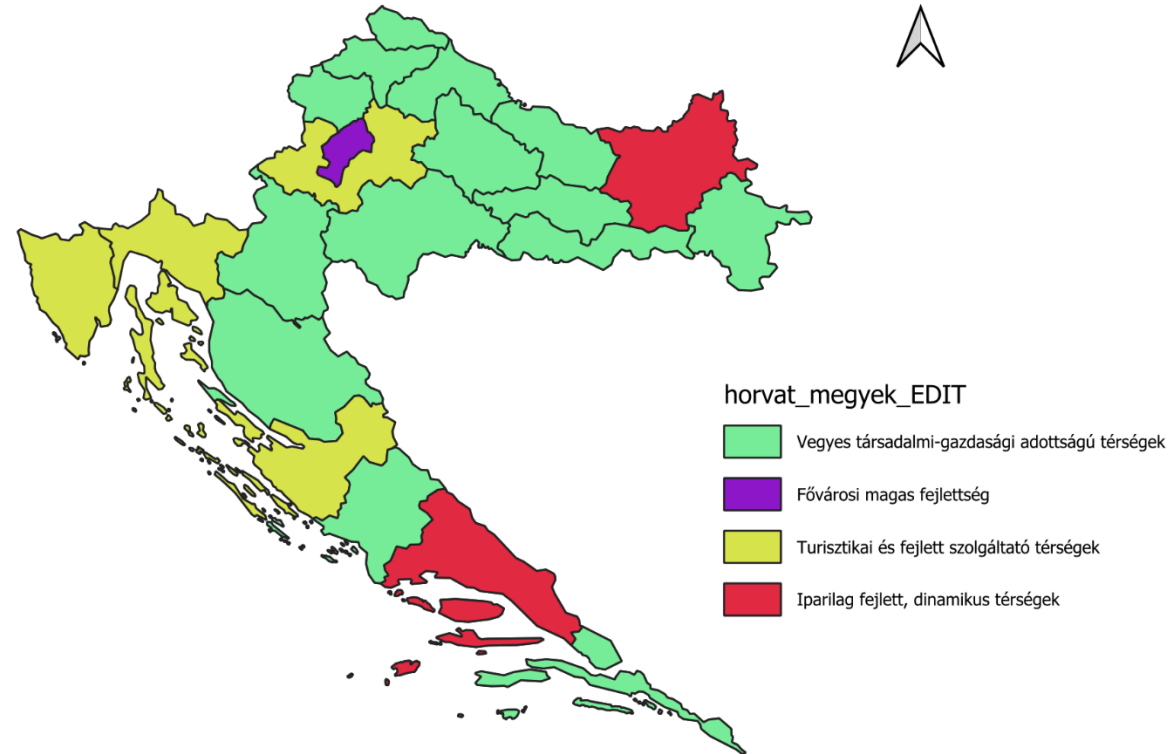
Módszertan:

- Változók: N jövedelem, munkanélküliek száma, kiáramlás, beáramlás, Standardizált változók (z-score)
- Mindkét év külön változóként (NJ_2013, NJ_2023 stb.)
- Jövedelmi adatok – EUR (2023-tól)
- $K=4$ bizonyult optimálisnak:
- stabil csoportoktérben logikus szerkezet
- jól értelmezhető eredmény

A NÉGY KLASZTER

- ▶ 1. Vegyes társadalmi-gazdasági adottságú térségek– Kontinentális, belső, kevésbé turizmus-orientált megyék (zöld)
- ▶ 2. Fővárosi magas fejlettség– Csak Grad Zagreb: kiugró humán és gazdasági potenciál (lila)
- ▶ 3. Turisztikai és szolgáltató térségek– Isztria, Zadar, Primorje-Gorski kotar → „nyertes megyék” (sárga)
- ▶ 4. Ipari és regionális szolgáltató központok– Osijek-Baranja, Split-Dalmacija → különálló dinamikus tengelyek (piros)

Horvátország megyéinek klaszterei (2013–2023)

Forrás: DZS ((Croatian Bureau of Statistics), saját számítás

ÖSSZEGZÉS

- ▶ Horvátország **4 eltérő fejlettségi térségtípusra** különül
- ▶ A gravitációs modell és a klaszterelemzés **azonos mintázatokat mutat:**
  - ▶ Zágráb → centrum
  - ▶ Tengerpart → fejlett növekedési zóna
  - ▶ Belső térségek → lassú dinamika
  - ▶ Keleti térségek → kettős szerkezet

KÖVETKEZTETÉSEK

- ▶ Strukturális egyenlőtlenségek 2013–2023 között is fennmaradtak
- ▶ A migráció és fejlettség egymást erősíti
- ▶ A regionális különbségek nem csökkentek, inkább stabilizálódtak
- ▶ További elemzések:
  - ▶ Migráció + GDP + szolgáltatási szektor összekapcsolása
  - ▶ Panelregresszió / térökonómiai modellek
  - ▶ Magyar és horvát összehasonlító elemzés

Köszönöm a figyelmet!

